

**ПЕРЕШКОДЖАННЯ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННЮ
«ІНШИМ ЧИНОМ» ЯК ПІДСТАВА ЗАСТОСУВАННЯ
ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ**

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 177 КПК України, однією із підстав застосування запобіжного заходу до підозрюваного або обвинуваченого, є можливість перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином. Впровадження відповідної норми у КПК України зумовило появу в кримінальній процесуальній доктрині достатньо складної теоретичної та практичної проблеми — формування системи підстав застосування запобіжних заходів відкритого типу (невичерпного переліку підстав) та необхідність визначити коло обставин, які охоплюються відповідними поняттям і підлягають встановленню слідчим суддею та судом під час розгляду відповідних клопотань.

Достатньо цікавою з цього приводу є позиція Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі — ВССУ), яка викладена у Листі ВССУ «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» від 04.04.2013 року. У п.9 зазначено, що підставами застосування запобіжного заходу є обгрунтованість підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення та наявність ризику (ризиків), перелік яких встановлено пунктами 1–5 ч. 1 ст. 177 КПК та не підлягає розширеному тлумаченню. В той же час, в цій же частині вказується, що урахування такої обставини, як перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином передбачає встановлення правдоподібності та достовірності заявлених органом досудового розслідування фактичних обставин [1]. Формулювання правової норми через таку конструкцію як «іншим чином» вже свідчить про те, що перелік підстав є невичерпним і підлягає розширеному тлумаченню, виходячи із застосування такої юридичної техніки. Відтак, положення судового роз'яснення суперечать не лише КПК України, але й між собою. Конкретні приклади дій, які охоплюються цим поняттям документ не містить.

Певні спроби розтлумачити положення п.4 ч.1 ст. 177 КПК України здійснювалися представниками науки кримінального процесу. О. В. Фірман вважає, що доказами того, що особа перешкоджає кримінальному провадженню іншим чином є дані, які свідчать про погрозу чи підкуп органів, які здійснюють правосуддя, а також посягання на їх життя [2, с. 125]. Дійсно, такі дії не охоплюються іншими ризиками, визначеними ст. 177 КПК України, а у випадку якщо вони мають місце

необхідна відповідна реакція з метою запобігання таким спробам. Хоча для цього, логічніше було б доповнити п.3 ч. 1 ст. 177 КПК України, виклавши її у редакції: «незаконно впливати на орган досудового розслідування, слідчого суддю, суд, свідка», що більше відповідало б логіці групування основних ризиків, які є підставами для застосування запобіжного заходу за їх сутністю та спрямованістю, яке досить легко можна прослідкувати в положеннях ст. 177 КПК України, аніж використання такого розпливчатого поняття як «перешкоджання іншим чином».

Варто зазначити, що практика Європейського суду з прав людини ризиками, які можуть стати підставою для застосування запобіжного заходу (в цьому контексті мається на увазі тримання під вартою) визнає також небезпеку громадського порядку та небезпеку для особи, щодо якої ведеться розслідування. Зокрема, у справі «Олександр Макаров проти Росії» Суд зазначив, що деякі злочини внаслідок їхньої особливої тяжкості й суспільної реакції на них, можуть стати причиною таких порушень громадського порядку, яка може виправдовувати досудове тримання під вартою, принаймні протягом певного часу [3, с. 103]. Водночас, Суд зазначає що таке міркування може бути враховане у виняткових обставинах і лише тією мірою, якою внутрішнє право визнає поняття порушення громадського порядку, спричиненого злочином. Враховуючи, що такий ризик не визначено КПК України, обгрунтовувати шим підстави тримання під вартою не можна. Підставою, визначеною п.4 ч.1 ст. 177 КПК України, на нашу думку, такий ризик охоплюватися теж не може, оскільки сам концепт ризику відповідно до КПК пов'язаний із негативними спробами перешкоджання кримінальному провадженню з боку підозрюваного або обвинуваченого, а не з суспільною реакцією, про яку йде мова в рішенні ЄСПЛ.

У кримінальному процесуальному законодавстві багатьох країн визначено вичерпний перелік підстав, які можуть бути підставою для застосування запобіжного заходу, більшість із яких в тій чи іншій мірі охоплюються ризиками, які наведені у ст. 177 КПК України. Втім, наприклад, ч.1 ст. 136 КПК Республіки Казахстан передбачає однією із підстав для застосування запобіжного заходу необхідність забезпечення виконання вироку, в той час КПК України не визнає її метою застосування запобіжного заходу. У КПК Федеративної Республіки Німеччина вказується, що підставою для застосування тримання під вартою є наявність небезпеки, що до набрання вироком законної сили особа вчинить «нові значні злочини» [4, с. 195].

Вважаємо за необхідне викласти п.4 ч.1 ст. 177 КПК України у такій редакції: «перешкоджати виконанню судового рішення», оскільки така діяльність є самостійним ризиком протидії кримінальному провадженню.

Отже, положення п.4 ч.1 ст. 177 КПК України, відповідно до якого метою застосування запобіжного заходу є спроба перешкоджання

кримінальному провадженню іншим чином, має колізійний характер і не підлягає однозначному тлумаченню, що в свою чергу підриває принципи правової визначеності. Відтак, таке положення необхідно виключити із КПК України і замінити тими, які вирішують реальні практичні проблеми застосування запобіжних заходів в кримінальному судочинстві. Відтак, система підстав застосування запобіжних заходів має з'являти певних змін з метою оптимізації.

Список використаних джерел

1. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» № 511- 550/0/4- 13 від 04.04.2013 року// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13>
2. Фірман О. В. Поняття та підстави для застосування запобіжних заходів / О. В. Фірман // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Юридичні науки». 2015. Вип. 2. Т. 3. С. 122-128.
3. Джеремі Макбрайд. Європейська концепція з прав людини та кримінальний процес. К.: К. І. С., 2010. 576 с.
4. Головненков П., Сцица Н. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия: Научно-практический комментарий и перевод текста закона. – М.: МГЮА, 2012.

КОВАЛЬОВ А. Г.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ПРЕДСТАВНИКА ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Для досягнення завдань кримінального провадження України, що окреслені в ст. 2 КПК України, важливе значення має забезпечення належної правової процедури надання своєчасної та якісної правової допомоги особам, що залучаються до кримінального судочинства. Особливу увагу привертає правовий статус потерпілого, зокрема його право мати представника, оскільки у правозастосовній практиці вишикують певні труднощі при реалізації права потерпілого на кваліфіковану правову допомогу.

Відповідно до ч. 8 ст. 56 КПК України протягом кримінального провадження потерпілий має право мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг. Ч. 1 ст.